

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

Мельник Вікторії Іванівни

на дисертаційну роботу **Ващенко Валентина Васильовича** на тему:

«Прогнозування розвитку державного резерву в довгостроковому періоді», подану на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Детальне вивчення дисертаційної роботи, змісту автореферату та наукових праць Ващенко Валентина Васильовича дозволило представити ґрунтовну характеристику результатів дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Інститут формування державного резерву широко використовується для забезпечення безперебійного функціонування і стабілізації економіки у випадку надзвичайних обставин, наявних ризиків, ресурсних обмежень та інших загроз національній безпеці, що можуть призвести до суттєвих порушень у системі виробничо-господарських зв'язків.

Процедури розподілу накопичених у системі державного резерву матеріальних цінностей мають бути обов'язковою складовою національної системи пріоритетів, що є гарантією оптимального їх використання для організації протидії наявним загрозам у всіх сферах життєдіяльності держави. Проте глобалізаційні зміни, посилення конкуренції на міжнародних ринках, необхідність гарантування економічної безпеки держави при одночасному розвитку інтеграційних зв'язків здійснили вплив на формування принципів, еталонів функціонування, фінансування, управління використання та розподілу матеріальних цінностей.

Актуальність дисертації Ващенко В.В. зумовлена потребою обґрунтування методичних засад та розробки науково-практичних рекомендацій щодо прогнозування розвитку державного резерву стосовно формування стратегічних запасів в Україні в довгостроковому періоді.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів та природокористування України за темами: «Розробка новітньої концепції економічної безпеки

держави на основі формування самодостатності територіальних громад» (номер державної реєстрації 0116U001603) та «Розвиток біосоціальної економіки та управління природокористуванням» (номер державної реєстрації 0114U000663), де автором обґрунтовано, систематизовано та узагальнено наукові підходи щодо оцінки економічної безпеки сільського господарства, способи використання природних ресурсів для виробництва біопалива, здійснено оцінку впливу різних видів біоенергетики на економічну безпеку сільського господарства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо обґрунтовані, достовірні та випливають із результатів дослідження, базуються на застосуванні діалектичного методу пізнання та системному підході до вивчення економічних явищ і процесів, наукових працях зарубіжних і вітчизняних учених, присвячених питанням державного резерву, а також нормативних документів за тематикою дослідження.

При проведенні дослідження використовувалися такі загальнонаукові та спеціальні методи: історичний та монографічний – під час роботи з фаховими інформаційними джерелами та текстовим представленням зазначеної проблематики; системний – для уточнення категоріального апарату; економіко-математичний та статистичний – при опрацюванні статистичної інформації та виведення аналітичних виразів; SWOT-аналіз – для систематизації стратегічних напрямів розвитку державного резерву; індексний – для визначення інтегральних оцінок та загального рівня економічної безпеки держави; синергетичний та логічний – у процесі визначення позитивних соціальних та економічних ефектів, економіко-математичного моделювання SARIMA та ARIMA – під час розрахунку створення запасів МЗНН на 61 добу середньодобового споживання нафтопродуктів у країні, з метою узагальнення результатів дослідження і формування висновків.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, аналітичні огляди і матеріали Міністерства енергетики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Державного агентства резерву України, офіційні дані Державної служби статистики України, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, статистичної служби Європейського Союзу, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, періодичні видання,

матеріали міжнародних конференцій, результати власних досліджень і розрахунки автора.

Наукова обґрунтованість результатів дослідження Ващенко В.В. також підтверджується апробацією на науково-практичних конференціях та повнотою використаної інформації. Дисертаційну роботу позитивно характеризує системність підходу, логічна послідовність і аналіз причинно-наслідкових зв'язків, що дозволило вирішити означені завдання дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження

У дисертації розкрито теоретичні та методичні засади розвитку державного резерву. Висвітлено історичні засади розвитку і становлення матеріальних запасів та напрями формування державних резервів незалежної України (С.18-41); визначено особливості методології дослідження державного резервування (С.42-54) та систематизовано теоретичні погляди на роль держави в економічних процесах (С.54-60); запропоновано модель кругообігу продуктів і доходів (С.61-104).

Здійснено аналіз показників розвитку державного резерву та вимог стандартів (С.106-115); визначено кількісні та якісні критерії стану державного резерву (С.116-121); проаналізовано забезпечення підприємств які поставляють продукцію (С.122-150).

Автором здійснено прогнозування розвитку державного резерву в довгостроковому періоді на основі моделі формування і підтримки мінімальних запасів сировини та нафтопродуктів в Україні. Обґрунтовано перспективи зберігання, закладки та реалізації продукції з державного резерву (С.152-157); здійснено моделювання розвитку державного резерву в довгостроковому періоді (С.158-172); обґрунтовано організаційно-економічні механізми поліпшення розвитку державного резерву (С.173-195).

Основний науковий здобуток поданої на розгляд дисертаційної роботи полягає у вирішенні науково-практичного завдання щодо обґрунтування методичних засад та розробки рекомендацій для прогнозування розвитку державного резерву стосовно формування стратегічних запасів в Україні в довгостроковому періоді, а саме:

- розроблено модель прогнозування формування і підтримки мінімальних запасів сировини та нафтопродуктів в Україні згідно з вимогами Директиви 2009/119/ЄС, яка базується на усереднених характеристиках щомісячних обсягів продажів та цін, що дає можливість оцінювати надходження до бюджету від додаткового акцизу;

- удосконалено визначення державного резерву як елемента національної безпеки з урахуванням відповідності ступеню відкритості

української економіки та чинників впливу на рівень цін оптового та роздрібного ринків дизельного палива з урахуванням флуктуації цін нафти світового ринку, які посилюються внутрішнім оптовим ринком з лагом у 6 діб та згладжуються роздрібною торгівлею;

- розроблено методичні підходи щодо визначення середньозваженої величини рівня цін з використанням регресійного аналізу щодобової динаміки цін дизельного палива внутрішнього оптового ринку, в основу яких покладено 84 % дисперсії цін, яка визначається курсовою динамікою долара США та цінами на нафту світового ринку, які з лагом в 6 діб впливають на оптові ціни в Україні;

- удосконалено методичні підходи у відповідності моделі SARIMA для продажів, які підбираються програмою по принципу мінімізації похибки на базисному інтервалі, з урахуванням розрахунку надлишку роздрібної торгівлі, яка складає приблизно 20 % запасу, з яких 3,4 % – ПДВ, що створюється в роздрібній торгівлі. При наявності значних флуктуацій цін на нафту звичайний роздріб слугує демпфером між виробниками та споживачами, зменшуючи норму власної прибутковості;

- запропоновано та обґрунтовано наукові підходи до флуктуації цін та відповідним лагом в часовому проміжку, що були використані при аналізі роздрібної торгівлі, з виявленням часового тренду, який описує зростання цін на 1 л дизельного палива з швидкістю 11,7 %, що суттєво менше від темпів інфляції в країні за цей проміжок часу (23 %);

- розвинуто підходи до прогнозування щомісячних даних спостережень за обсягом продажу дизельного палива з виявленням значної сезонної компоненти, що є підставою для твердження про сезонні коливання цін на ринку нафтопродуктів;

- запропоновано економіко-математичну модель динаміки обсягу продажу дизельного палива, яка вказує на те, що 50 % дисперсії пояснюється сезонними флуктуаціями попиту і 50 % – ціновими. Причому зростання ціни 1 л дизельного палива на 1 грн зумовлює зменшення обсягу на 2,1 млн л, при середньому обсязі продажу 115 млн л. Коефіцієнт еластичності обсягу продаж по ціні дорівнює -0,41;

- розроблено модель оцінки зростання цін на 1 л дизельного палива за рахунок зменшення попиту та збільшення величини надходжень до бюджету внаслідок запровадження додаткового акцизу величиною від 10 до 100 € на 1 т дизельного палива. Даному діапазону акцизів відповідає величина додаткових надходжень від 11 до 110 млн € в Україні;

- представлено модель ARIMA – авторегресійна інтегрована модель ковзної середньої, що розроблено за трьома параметрами: порядок

авторегресії, порядок 16 різницевого оператора для приведення процесу до стаціонарності і порядок ковзної середньої, яка будується на підставі похибок оцінок процесу, що дало можливість встановити сезонну компоненту в обсязі продажу, яка задається зсувом у 12 місяців;

– здійснено наукове обґрунтування удосконалення структури управління державного резерву, з метою впливу на кінцеві результати діяльності, що дозволяє застосувати системний підхід, при аналізі основних економічних показників.

Достовірність положень і висновків, сформульованих у дисертації, підкріплюється посиланнями на відповідні інформаційні джерела – наукові видання, законодавчі та нормативно-правові акти, офіційні дані, а елементи наукової новизни і результати дослідження, винесені на захист, підтверджують відповідність висновків і результатів дисертації вимогам МОН України щодо вагомості їхньої новизни та достовірності.

Практична значимість дослідження для науки і практики, впровадження наукових результатів, напрями їх подальшого використання

Представлені у дисертації наукові положення та рекомендації, отримані за результатами дослідження у вигляді практичних пропозицій і методичних рекомендацій впроваджені в практичну діяльність Українським державним науково-дослідним інститутом «Ресурс» в організації якісного збереження матеріальних цінностей у державному резерві України з метою покращення роботи в довгостроковому періоді. Основні положення, висновки та пропозиції дослідження щодо перспектив розвитку державного резерву в довгостроковому періоді, прийнято до використання Товариством з обмеженою відповідальністю «АГРОСОЛУМ». Матеріали дослідження використовуються Науково-дослідним інститутом економіки та менеджменту НУБіП України і лягли в основу рекомендацій по удосконаленню основних методологічних підходів щодо формування цін на різні види продукції з використанням передового досвіду європейських країн. Наведені в дослідженні теоретико-методологічні положення та інформаційно-аналітична база знайшли застосування в навчальному процесі у Національному університеті біоресурсів і природокористування України при 17 розробці навчально-методичних матеріалів та при викладанні дисциплін «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Історія економічної думки».

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

За темою дисертаційної роботи Ващенко Валентина Васильовича опубліковано 23 наукових та методичних праці, з яких 2 монографії, 6 статей – у фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз, 1 публікація – у періодичному науковому виданні іншої держави, 10 – у матеріалах конференцій, 5 методичних рекомендацій.

Автореферат відповідає змісту дисертації, в публікаціях досить повно викладені і відображені основні положення і результати дослідження.

Основні положення дисертації та елементи наукової новизни з достатньою повнотою відображені у представлених наукових публікаціях. Вимоги МОН України щодо мінімальної кількості наукових публікацій, що відображають основні результати дисертації, дотримано. Апробація на наукових конференціях є достатньою.

Крім того, до позитивних моментів дисертації слід віднести значну кількість опрацьованого в процесі роботи матеріалу. Зміст дисертації вказує на досить глибоке вивчення автором різноманітних джерел, пов'язаних з питаннями прогнозування розвитку державного резерву стосовно формування стратегічних запасів в Україні.

Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та вимогам МОН України

Дисертація є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Усі результати дослідження, що містяться в дисертації та виносяться на захист, отримані і сформульовані ним особисто. Робота написана діловою українською мовою, без істотних лексичних і граматичних помилок. Матеріал подано у логічній послідовності, що забезпечує доступність його сприйняття.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації становить 196 сторінок комп'ютерного тексту. Список використаних джерел налічує 131 найменування.

Текст дисертації оформлений згідно ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання», за структурою відповідає вимогам МОН України від 12.01.2017 р. Список використаних джерел оформлений згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За своїм фахом спрямуванням дисертація відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Автореферат повністю відображає основні положення, висновки і рекомендації дослідження та є ідентичним з результатами дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження виконано на достатньому високому рівні, але в той же час є зауваження і дискусійні положення:

1. У ретроспективно описовій частині роботи слід було б здійснити порівняльну характеристику сучасного стану матеріального забезпечення асортиментом продовольчих товарів державного резерву.

2. Назва п. 1.4 «Проста модель кругообігу продуктів і доходів» не повною мірою відображає його зміст. Оскільки у підрозділі розглянуто не лише просту модель кругообігу продуктів і доходів, але й повну модель кругових потоків, яка схематично відображена на рис.1.7 дисертаційного дослідження, а також модель сумісної рівноваги товарного і грошового ринків.

3. У п.2.2. «Кількісні та якісні критерії стану державного резерву» автором наводяться визначення «резерву» та «державного резерву», що відносяться до теоретичної частини роботи, які необхідно було б розмістити в першому розділі дисертації.

4. У п.2.3 «Аналіз забезпечення підприємств які поставляють продукцію» доцільно було б застосувати диференційований підхід до дослідження процесу забезпечення підприємств які поставляють продукцію продовольчої та промислової груп та акцентувати увагу на зберіганні нафтопродуктів, оскільки саме за цією групою товарів здійснюється прогнозування у третьому розділі роботи.

5. Довідкову інформацію відділу досліджень якості та умов зберігання продовольчої групи товарів щодо багатоступеневої система контролю за якістю матеріальних цінностей у державному резерві (С.142-150) бажано було б згрупувати, подати у вигляді таблиць та представити у додатках.

6. Потребує більш детального обґрунтування розподіл структури нафтових резервів (п.3.2) за регіонами України (С.162 дисертаційного дослідження).

7. Не піддаючи сумнівам думки автора щодо потреби поліпшення організаційно-економічних механізмів розвитку державного резерву, автору варто було б визначити пріоритетний механізм та запропонувати й обґрунтувати напрями його реалізації.

Разом з тим, наявність вказаних нами дискусійних положень та зауважень не впливає на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок

Отримані в процесі дослідження наукові результати характеризуються новизною та мають практичну цінність. У результаті виконаної роботи отримало нове вирішення науково-прикладне завдання щодо прогнозування розвитку державного резерву в довгостроковому періоді. Дисертація «Прогнозування розвитку державного резерву в довгостроковому періоді» є завершеною науково-дослідною працею, яка за своїм змістом і якістю відповідає вимогам до дисертаційних робіт економічного профілю, а саме вимогам п. 9, 11 та 12 діючого «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами). Це дає можливість зробити висновок, що її автор – Ващенко Валентин Васильович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи,
професор кафедри економіки,
обліку та оподаткування

Вінницького навчально-наукового
інституту економіки
Західноукраїнського національного
університету

В.І. Мельник

Підпис	
Завірюю:	
Зав. загальним відділом	